Mirosław Karwat, *Podstawy socjotechniki dla politologów, polityków i nie tylko*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2014, ss. 286

Filip Pierzchalski*

Parafrazując słowa Sándora Márai, polityka jest „najczęściej nie tyle walką, ile męczącym balansowaniem – tanecznym krokiem na palcach – pośród niebezpiecznych sytuacji” (Márai, 2008, s. 48). Polityka, rozumiana jako złożona praktyka rządzenia bądź wielopoziomowa gra między podmiotowa, jest z całą pewnością relacyjną przestrzenią ładotwórczą, w której kluczowy staje się mechanizm powstania i utrzymania równowagi w wymiarze ogólnospołecznym. W takiej interpretacji materia polityki jest rzeczywistością szeroko rozumianej aktywności, w której funkcjonują sformalizowane i niesformalizowane podmioty (jednostkowe i zbiorowe), realizujące w przestrzeni publicznej własne interesy, potrzeby, cele czy preferencje. To przestrzeń, gdzie faktycznym źródłem naukowego opisu, wyjaśniania czy przewidywania danych zjawisk, faktów czy proce-

sów politycznych jest człowiek wytwórca (*homo faber*). Innymi słowy, polityka nie jest czymś zastanym, lecz dynamiczno-emergentną całością strukturalną, w której rdzeniem kauzalnym i eksplanacyjnym są antagonizmy wytwarzane, podtrzymywane, przewyciężane itd. przez wcześniej zdefiniowane podmioty funkcjonujące w obrębie tejże całości (Pierzchalski, 2013, s. 58 i nast.).

Na tym tle książka prof. dra hab. Mirosława Karwata *Podstawy socjotechniki dla politologów, polityków i nie tylko* jest lekturą obowiązkową, ponieważ będąc podręcznikiem akademickim, współtworzy politologiczną wiedzę tła (*background knowledge*), tj. dookreśla bazową siatkę pojęciową i definiuje elementarną kategorystykę. To książka, która w pełni zrealizowała cel i zamierzenia badawcze autora, zakładający usystematyzowanie oraz zaktualizowanie wiedzy z zakresu prakseologii i socjotechniki politycznej. Z pewnością wielką w tym zasługą prof. Karwata, który konsekwentnie i

* Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Instytut Nauk Politycznych.

systematycznie rozwija ten obszar dociekań politologicznych.

Autorska narracja przypomina i nawiązuje do najlepszych tradycji naukowego piśmiennictwa polskiej humanistyki (choćaby do pracy tak znakomitych polskich uczonych, jak: Tadeusz Kotarbiński, Czesław Znamierowski czy Kazimierz Ajdukiewicz). Wzorcowa dyscyplina słowa, ogromna erudycja oraz umiejętność pisania zrozumiałym językiem o trudnych, często zawiłych i wielowątkowych, zagadnieniach to niewątpliwie atuty tej książki. Autor skrupulatnie – „krok po kroku” – prowadzi czytelnika przez złożoną problematykę prakseologiczną i socjotechniczną, wykorzystując w tym celu liczne schematy, które ułatwiają percepcję poszczególnych zagadnień.

Treść publikacji została podzielona na trzy korespondujące ze sobą części.

Część pierwsza *Socjotechnika jako konkretyzacja prakseologii* ma charakter teoretyczno-wprowadzający. Precyzyjnie i rzeczowo odpowiedziano na następujące pytania badawcze: czym zajmuje się socjotechnika? Jaki jest jej rodowód i zakres zastosowania tej dziedziny wiedzy? W czytelny sposób zdefiniowano przedmiot i zakres badań socjotechniki politycznej; dyscyplina ta powinna badać odpowiednio: *socjotechnikę gry politycznej* (z udziałem nie tylko organizacji formalnie politycznych, ale wszystkich sił społecznych, czyli grup i ruchów społecznych, które dokonały samookreślenia i samoorganizacji, uzyskując przez to zdolność do artykulacji swych in-

teresów i ekspresji poglądów oraz dążeń); *socjotechnikę rządzenia* („technologię władzy”), wreszcie *socjotechnikę nacisku społecznego* (nacisku zarówno na rządzących, jak i na siły aspirujące oraz pretendujące do władzy), obejmującą formy, metody i środki wyrażania oczekiwań lub roszczeń, tudzież *socjotechnikę oporu społecznego* (Karwat, 2014, s. 26).

Dokonano eksplikacji takich pojęć, jak: technika, psychotechnika i socjotechnika. Wskazano na specyfikę oraz odmiennosć tychże oddziaływań społecznych. Dodatkowo wprowadzono problematykę aktywistyczno-prakseologiczną, co oznacza ukie-runowanie analizy na wyjaśnienie takich kwestii, jak: pojęcie zachowania oraz działania; atrybuty działania i jego kontekst; rodzaje działań (podział na techniczno-użytkowe oraz konwencjonalno-symboliczne); skuteczność i efektywność działania, w tym kryteria i bariery efektywności. Wydaje się, że ten ostatni wątek jest kluczowy dla pokazania wielowymiarowości socjotechniki politycznej, gdzie mechanizm wpływu – jego formy, zasięg, możliwości i ograniczenia – w polityce nie jest tylko prostą, zero-jedynkową zależnością czy łatwo policzalnym ciągiem przyczynowo-skutkowym pomiędzy aktorami, lecz skontekstualizowanym, syndromatycznym stosunkiem (relacją) wielopodmiotowym. W takim ujęciu tradycyjne definicje wpływu, gdzie wpływ A na B oznacza zawsze (i tylko) obserwowalną oraz mierzalną kauzalność A, są zbyt dużym intelektualnym uproszczeniem (Dahl,

Stinebrickner, 2007, s. 36 i nast.). To zabieg, który nie wytrzymuje konfrontacji z praktyką polityczną, zwłaszcza że w książce wskazano szeroki repertuar współzależności czynnikowych (dialektyka subiektywno-obiektywna) oraz kontekstowych (płaszczyna ekonomiczna, kulturowa czy aksjologiczna) jako adekwatny mechanizm eksplanacyjny dla kategorii wpływu.

Część druga *Klasyczne „czyste” metody działania* bazuje na wyjaśnieniu podstawowych różnic pomiędzy perswazją, podstępem, przymusem a przemocą w przestrzeni publicznej. W tej części zdefiniowano poszczególne terminy, pokazując przy tym praktyczne wymiary socjotechniki. Na szczególną uwagę zasługuje swoboda i precyzja, z jaką dokonano eksplikacji poszczególnych kategorii, zwłaszcza że dla niektórych badaczy polityki niektóre działania socjotechniczne mogą być łądzaco podobne, wręcz tożsame. Pod tym względem zmysł analityczny prof. Karwata, moment wyłapywania subtelnych różnic między danymi aktywnościami socjotechnicznymi, jest imponujący. To zasługa fachowego syntezywania bogatej wiedzy interdyscyplinarnej, jak również przystępnego i zrozumiałego języka opisu. Innymi słowy, to umiejętność autora polegająca na zestawieniu bogatej wyobraźni teoretycznej, wielowątkowej wiedzy naukowej i zróżnicowanej praktyki politycznej w jeden, koherentny sposób artykulacji. Przykładem może być wyodrębnienie oraz doprecyzowanie pojęcia manipulacji, gdzie wskaza-

no konkretne osobliwości dla tego pojęcia: „Cechą charakterystyczną manipulacji jest posiadanie w punkcie wyjścia lub zdobywanie dopiero w toku działania przewagi taktycznej wynikającej z przebiegów manewrów, czynników zaskoczenia lub zmylenia, faktów dokonanych, elementów zwodzenia, blefu, zastawianych pułapek. To kolejna osobliwość manipulacji. O ile w przypadku przymusu i przemocy warunkiem wywarcia wpływu i uzyskania posłuszeństwa lub podporządkowania jest posiadanie przewagi w punkcie wyjścia, o tyle w manipulacji jest możliwe zdobycie przewagi taktycznej dopiero w toku działania mimo początkowej własnej słabości” (Karwat, 2014, s. 103).

Taka argumentacja świadczy *de facto* o jakości naukowej tego podręcznika, gdyż uwrażliwia czytelnika na bogactwo polityki, która jest z istoty „zanurzona” w socjotechnice.

W rozdziałach *Osobliwości i pokrewieństwa metod jednorodnych* i *Determinanty wyboru metod działania* rozwinięto tradycyjną typologię działań w polityce – perswazję, manipulację, przymus i przemoc – o nowe wątki i ujęcia teoriopoznawcze. Omówiono m.in. takie zagadnienia, jak: rodzaje przewagi, odpowiadające klasycznym metodom socjotechnicznym oddziaływania; stosunek do adresatów nacisku i atmosfera oddziaływania; mechanizm upodmiotowienia i/lub uprzedmiotowienia obiektu oddziaływań socjotechnicznych; możliwości wyboru dla adresa-

ta danego wpływu; skutki dla egzystencji adresata i dla więzi społecznych danych form wpływu; sposoby pokonywania oporu oraz skalę sposobów przezwycięzania oporu. Ciekawym rozwiązaniem teoretyczno-wyjaśniającym jest powiązanie perswazji, manipulacji, przymusu oraz przemocy z kategorią interesu w przestrzeni politycznej. Z tego punktu widzenia rozpatrzono oraz zbadano konkretne aktywności socjotechniczne, co pokazała wielopostaciowość prakseologii socjotechnicznej odnośnie do technik, narzędzi, strategii sprawczych, podmiotowych motywacji, alienacji wytworów itd.

W części trzeciej *Oddziaływania hybrydowe i syndromatyczne* przedstawiono kategorię sugestii, jej status, specyfikę, istotę, mechanizm funkcjonowania, rodzaje oraz funkcje w życiu politycznym. Dodatkowo omówiono pojęcie terroru i terroryzmu; narzędzia i komponenty terroru państwowego. Ciekawym wątkiem jest rozpatrzenie terroryzmu jako pułapki, gdzie: „Szczególnie dotkliwym dla państw demokratycznych, operatach na modelu społeczeństwa otwartego i pluralistycznego, jest zgodne z intencjami terrorystów zahamowanie procesów integracji i asymilacji imigrantów, pobudzenie nawrotu uprzedzeń rasowych, etnicznych, wyznaniowych, przejawów dyskryminacji i wykluczenia. Rządzący zwalczają terrorystów w imię ideałów i wzorców społeczeństwa otwartego, dla efektywności tej walki sankcjonują i utrwalają »syndrom obłąkanej twierdzy«, co w praktyce oznacza

powrót do modelu społeczeństwa zamkniętego” (Karwat, 2014, s. 260).

Aktualność tego paradoksu jest aż nadto wyraźna w kontekście takich zjawisk, jak: erozja idei wielokulturowości w reżimach demokratycznych; zjawisko islamofobii; wzrost popularności neofaszystowskich partii i/lub ruchów politycznych czy nastrojów antyimigracyjnych w Europie.

W rozdziale *Socjotechnika non violence, czyli walka bez użycia przemocy* omówiono status, formy oraz środki walki nonwiolencyjnej. Ta część książki może być potraktowana jako „instrukcja obsługi” dla przyszłych amatorów ruchów obywatelskich. W jasny sposób wyjaśniano, na czym polega proces upodmiotowienia w polityce bez użycia przemocy. Zdefiniowano pragmatyczne założenia walki nonwiolencyjnej, która w obecnych czasach jest skutecznym sposobem praktykowania idei społeczeństwa obywatelskiego.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w polskiej politologii rzadko kiedy zdarzają się podręczniki, które w tak spójny i wielowątkowy sposób odnosiłyby się do zagadnień socjotechniki politycznej. Ta pozycja jest z całą pewnością intelektualną podstawą do „wyposażenia” obecnych, jak też przyszłych badaczek i badaczy zjawisk politycznych w niezbędną wiedzę z zakresu działań socjotechnicznych, praktyk manipulacyjnych czy perswazji. To przykład naukowego kunsztu i precyzji w przedstawieniu oraz wyjaśnianiu poszczególnych zagadnień socjotechnicznych. Jednym zda-

niem – nic tak nie kształtuje oraz poszerza wyobraźni politologicznej jak dobrze napisany podręcznik!

BIBLIOGRAFIA:

Dahl, R.A., Stinebrickner, B. (2007). *Współczesna analiza polityczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Karwat, M. (2014). *Podstawy socjotechniki dla politologów, polityków i nie tylko*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.

Márai, S. (2008). *Dziennik (fragmenty)*. Warszawa: Wydawnictwo Czytelnik.

Pierzchalski, F. (2013). *Morfogeneza przywództwa politycznego. Pomiedzy strukturą a podmiotowością sprawczą*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.